

Διάλογος του Συμβουλίου της Επικρατείας με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο
Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Σχόλιο στην 562/2026 απόφαση του Β' Τμήματος του Συμβουλίου της
Επικρατείας

Βαρβάρα Μπουκουβάλα, Εφέτης Δ.Δ.-Δ.Ν.

Στη σχολιαζόμενη απόφαση το δικαστήριο εστίασε στην ερμηνευτική προσέγγιση των διατάξεων των άρθρων 36 παρ.1 και 3 και 35 παρ.3 του ΠΔ 18/1989. Σύμφωνα με το άρθρο 36 παρ.1 του ΠΔ 18/1989 το ένδικο μέσο που ασκείται ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας απορρίπτεται ως απαράδεκτο αν, εντός μηνός από την κατάθεσή του, δεν καταβληθεί το προβλεπόμενο παράβολο. Στην παρ.3 του άρθρου 35 του ίδιου νομοθετήματος, που εφαρμόζεται αναλογικά και στην περίπτωση του παραβόλου, κατ' άρθρον 36 παρ.3 του ίδιου ΠΔ, ορίζεται ότι, αν το εισαγωγικό δικόγραφο της δίκης κατατίθεται σε δημόσια αρχή, το παράβολο μπορεί να κατατεθεί ή να αποσταλεί με ταχυδρομική επιταγή το αργότερο εντός μηνός από την περιέλευση του δικογράφου στο Συμβούλιο της Επικρατείας.

Στην περίπτωση που το δικαστήριο επιλαμβάνεται της υπόθεσης κατόπιν έκδοσης παραπεμπτικής απόφασης διοικητικού δικαστηρίου, λόγω αρμοδιότητάς του, κατ' άρθρον 12 παρ.2 του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, είχε κριθεί, κατά πάγια νομολογία¹, ότι η ως άνω προβλεπόμενη μηνιαία προθεσμία για την καταβολή ή τη συμπλήρωση του παραβόλου αρχίζει από την κοινοποίηση της παραπεμπτικής απόφασης στον αιτούντα ή τον πληρεξούσιο δικηγόρο του,

¹ ΣτΕ Ολομ. 777/2013, ΣτΕ ενδεικτικώς 1056/2025, 1507/2024, 652/2024, 2482/2023, 937/2023, 2437/2022, 2274/2021, 1274/2021, 2920/2020, 1388/2020, 2665/2019, 1309/2018, 994/2018, 3142/2017, 403/2016, 1596/2015, 1415/2015, 718/2014, 980/2013, ΣτΕ σε Συμβούλιο 103/2021, 330/2020, 248/2020, 210/2020 κ.ά.

εκτός εάν η δικογραφία περιέλθει στο Συμβούλιο της Επικρατείας σε χρόνο μεταγενέστερο της κοινοποίησης αυτής, οπότε η προθεσμία αρχίζει από την παρέλευση του δικογράφου στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Εάν, πάντως, δεν προκύπτει από τη δικογραφία κοινοποίηση της παραπεμπτικής απόφασης του διοικητικού δικαστηρίου ή η γενομένη κοινοποίηση δεν είναι νομότυπη, η ανωτέρω μηνιαία προθεσμία εκκινεί από την κοινοποίηση, στον διάδικο που άσκησε το ένδικο βοήθημα ή μέσο ή στον πληρεξούσιο δικηγόρο του, της πράξης του Προέδρου του οικείου Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας για τον ορισμό εισηγητή και δικασίμου για την υπόθεση. Εάν, κατά περίπτωση, η ανωτέρω μηνιαία προθεσμία παρέλθει άπρακτη, το ένδικο βοήθημα ή μέσο απορρίπτεται ως απαράδεκτο.

Στη σχολιαζόμενη απόφαση το δικαστήριο επεσήμανε ότι δεν προβλέπεται διαδικασία εκ των υστέρων συμπλήρωσης του οφειλόμενου παραβόλου, ήτοι δεν πρόκειται για τυπική παράλειψη που μπορεί να καλυφθεί και μετά τη συζήτηση της υπόθεσης στο ακροατήριο, κατόπιν μάλιστα υπόδειξης του δικαστηρίου.

Οι διατάξεις αυτές και η ερμηνεία τους είχε κριθεί ότι δεν αντιβαίνουν στις διατάξεις περί παροχής έννομης προστασίας των άρθρων 20 παρ. 1 του Συντάγματος και 6 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, καθώς και στην αρχή της αναλογικότητας. Και τούτο, διότι η υποχρέωση καταβολής παραβόλου αποβλέπει στην αποτροπή άσκησης απερίσκεπτων ενδίκων μέσων και, συνακόλουθα, στην εύρυθμη λειτουργία των δικαστηρίων και την αποτελεσματική απονομή της δικαιοσύνης.

Ωστόσο, εν συνεχεία, εκδόθηκε η απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) Βαβουλάς & ΣΙΑ κατά Ελλάδας². Το ΕΔΔΑ

² ΕΔΔΑ, Βαβουλάς & ΣΙΑ κατά Ελλάδας, της 7ης Ιουλίου 2025, αρ. αιτ. 27916/19, σκ. 17-23.

επεσήμανε ότι στη δικαζόμενη απ' αυτό περίπτωση το ένδικο βοήθημα κρίθηκε ως απαράδεκτο κατ' εφαρμογή ενός νομολογιακού κανόνα. Ειδικότερα, με απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας κρίθηκε ότι η προθεσμία καταβολής παραβόλου για την παραδεκτή άσκηση του ένδικου βοηθήματος της προσφεύγουσας εταιρείας άρχισε να τρέχει από τη στιγμή που η δικογραφία έφτασε στη γραμματεία του δικαστηρίου, από την περιέλευση, δηλαδή, του δικογράφου στο δικαστήριο, καθώς είχε προηγηθεί η επίδοση της παραπεμπτικής απόφασης στην προσφεύγουσα.

Όπως επεσήμανε το δικαστήριο του Στρασβούργου, η προσφεύγουσα εταιρεία ενημερώθηκε επίσημα ότι η δικογραφία είχε περιέλθει στο Συμβούλιο της Επικρατείας, όταν της επιδόθηκε κλήση από τη Γραμματεία του δικαστηρίου με την πράξη του Προέδρου του οικείου Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας για τον ορισμό εισηγητή και δικασίμου για την υπόθεση. Κατά τον χρόνο επίδοσης της κλήσης είχε ήδη λήξει η προθεσμία για τη συμπλήρωση του παραβόλου, ήτοι είχε παρέλθει μήνας από την περιέλευση της δικογραφίας στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Ωστόσο, η προσφεύγουσα, μετά την πάροδο της προθεσμίας, συμπλήρωσε το οφειλόμενο παράβολο με δική της πρωτοβουλία, εκπρόθεσμα. Παρόλα αυτά, το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο απέρριψε το ένδικο βοήθημα ως απαράδεκτο, διότι το παράβολο δεν προσκομίστηκε εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας από την περιέλευση του φακέλου της υποθέσεως στο δικαστήριο.

Το ΕΔΔΑ παρατήρησε ότι δεν υπάρχει θεσμοθετημένη διαδικασία ενημέρωσης του διαδίκου για την περιέλευση της δικογραφίας ενώπιον του ανωτάτου δικαστηρίου ούτε διαδικασία ενημέρωσης και υπόμνησης του διαδίκου για την καταβολή του παραβόλου. Για το δικαστήριο του Στρασβούργου τούτο έχει ως συνέπεια να εξαρτάται η έναρξη και λήξη της προθεσμίας παραδεκτής

προσκόμισης του παραβόλου από ένα γεγονός που ήταν εκτός της γνώσης και του ελέγχου της προσφεύγουσας εταιρείας. Εφόσον η προσφεύγουσα δεν ενημερώθηκε για τον χρόνο περιέλευσης της δικογραφίας στο Συμβούλιο της Επικρατείας, ήταν πρακτικό αδύνατο να υπολογίσει την προθεσμία του ενός μηνός για την παραδεκτή συμπλήρωση του παραβόλου.

Η Κυβέρνηση υποστήριξε ότι εν πάση περιπτώσει είχε κοινοποιηθεί νομοτύπως η παραπεμπτική απόφαση στην προσφεύγουσα, κι ως εκ τούτου, έπρεπε να επιμεληθεί, ενδεχομένως επικοινωνώντας με τη γραμματεία του δικαστηρίου και ζητώντας πληροφορίες σχετικά με το πότε θα περιέλθει η δικογραφία στο δικαστήριο. Το ΕΔΔΑ, όμως, επεσήμανε, ότι οι αποφάσεις που επικαλείται η Κυβέρνηση, συμπεριλαμβανομένης της απόφασης της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας [ΣτΕ 777/2013], είχαν δημοσιευθεί μετά την περιέλευση της δικογραφίας στο δικαστήριο.

Το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι με την εν λόγω ερμηνεία επιβάλλεται στην προσφεύγουσα μία υποχρέωση την οποία δεν μπορούσε πρακτικά να εκπληρώσει. Η έννομη συνέπεια του απαραδέκτου του ένδικου βοηθήματος, λόγω της εκπρόθεσμης συμπλήρωσης του παραβόλου, συνιστά δυσανάλογη κύρωση, σε σχέση με τον σκοπό της διασφάλισης της ασφάλειας δικαίου και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, καταλήγοντας ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης.

Με λίγα λόγια, το ΕΔΔΑ συνεκτίμησε τα πρακτικά εμπόδια που αντιμετώπισε η προσφεύγουσα, το υποτυπώδες δικονομικό σφάλμα που τέλεσε, την παράλειψη των εθνικών αρχών να την ενημερώσουν για τη διόρθωση των τυπικών παραλείψεων και τις έννομες συνέπειες της δικονομικής αυτής παράλειψης και κατέληξε όχι απλώς στον υπερβολικό φορμαλισμό της ερμηνείας, αλλά στην παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας, δηλαδή σε επί της αρχής

παραβίαση του δικαιώματος παροχής έννομης προστασίας³.

Το Συμβούλιο της Επικρατείας στη σχολιαζόμενη απόφαση, συνομιλώντας με το ΕΔΔΑ, μεταβάλλει την ερμηνεία του, αποτυπώνοντας την κανονιστική δυναμική των αποφάσεων του δικαστηρίου του Στρασβούργου στη διάπλαση των κανόνων των εθνικών εννόμων τάξεων.

Έτσι, ερμηνεύοντας τις ανωτέρω διατάξεις, υπό το φως των αρχών της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας (άρθρα 20 παρ. 1 του Συντάγματος και 6 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών) της ασφάλειας του δικαίου και της αναλογικότητας, έκρινε ότι οι ανωτέρω διατάξεις έχουν την έννοια ότι, σε περίπτωση παραπομπής ένδικου βοηθήματος στο Συμβούλιο της Επικρατείας λόγω αρμοδιότητας, θα πρέπει η μηνιαία προθεσμία για την καταβολή παραβόλου ή συμπλήρωσής του να εκκινεί από την ενημέρωση του διαδίκου από τη Γραμματεία του δικαστηρίου για το γεγονός της περιέλευσης της δικογραφίας στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Εάν ο αιτών δεν ενημερωθεί για το γεγονός αυτό, δεν αρχίζει η προθεσμία για την καταβολή ή συμπλήρωση του οφειλόμενου παραβόλου, αφού ο διάδικος δεν μπορεί να γνωρίζει τον χρόνο περιέλευσης της δικογραφίας στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Στην περίπτωση αυτή, η εν λόγω μηνιαία προθεσμία κινείται από την κοινοποίηση στον διάδικο ή στον πληρεξούσιο δικηγόρο του της πράξης του Προέδρου του οικείου σχηματισμού του δικαστηρίου με την οποία ορίζεται δικάσιμος και εισηγητής για την εκδίκαση της υπόθεσης. Εάν παρέλθει άπρακτη η μηνιαία προθεσμία, το ένδικο βοήθημα ή μέσο απορρίπτεται ως απαράδεκτο.

Αυτή η ερμηνεία, που είναι πιο κοντά στο γράμμα της διάταξης, συνιστά

³ Βλ. Β. Μπουκουβάλα, *Le droit pour le droit: Συγκριτική προσέγγιση του υπερβολικού formalισμού σε Ελλάδα και Γαλλία*, υπό δημοσίευση.

ένα βήμα του δικαστηρίου στις πρακτικές πρόσκλησης του διαδίκου για τη συμπλήρωση των τυπικών παραλείψεων, κριτήριο που χρησιμοποιεί το ΕΔΔΑ για να κρίνει αν τα εθνικά δικαστήρια επιδεικνύουν υπερβολικό φορμαλισμό με τις αποφάσεις τους⁴.

Κατά την άποψη, εξάλλου, μίας Συμβούλου, η προβλεπόμενη μηνιαία προθεσμία για την καταβολή ή τη συμπλήρωση του παραβόλου αρχίζει από την κοινοποίηση της παραπεμπτικής απόφασης στον αιτούντα ή τον πληρεξούσιο δικηγόρο του, εκτός εάν η δικογραφία περιέλθει στο Συμβούλιο της Επικρατείας σε χρόνο μεταγενέστερο της κοινοποίησης αυτής, οπότε η προθεσμία αρχίζει από την περιέλευση του δικογράφου στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Στην περίπτωση αυτή ο αιτών πρέπει να ενημερώνεται από τη Γραμματεία του δικαστηρίου για το γεγονός της περιέλευσης της δικογραφίας στο Συμβούλιο της Επικρατείας, η δε μηνιαία προθεσμία αρχίζει από την ειδοποίηση αυτή. Εφόσον, εξάλλου, δεν προκύπτει από τη δικογραφία επίδοση της παραπεμπτικής απόφασης του διοικητικού δικαστηρίου ή η γενόμενη επίδοση αυτής δεν είναι νομότυπη ή, στη δεύτερη περίπτωση, δεν προκύπτει ενημέρωση από τη Γραμματεία περί της περιέλευσης της δικογραφίας στο Συμβούλιο της Επικρατείας, η ως άνω μηνιαία προθεσμία κινείται από την κοινοποίηση στον διάδικο ή στον πληρεξούσιο δικηγόρο του της πράξης του Προέδρου του οικείου σχηματισμού του δικαστηρίου με την οποία ορίζεται δικάσιμος και εισηγητής για την εκδίκαση της υπόθεσης. Εάν δε είτε στη μία είτε στην άλλη περίπτωση παρέλθει άπρακτη η μηνιαία προθεσμία, το ένδικο βοήθημα ή μέσο απορρίπτεται ως απαράδεκτο.

Κατά τις κρίσεις του δικαστηρίου, η ενημέρωση του διαδίκου, ελλείψει ειδικότερων ρυθμίσεων, και στο πλαίσιο του ψηφιακού μετασχηματισμού των

⁴ Βλ. Β. Μπουκουβάλα, *Le droit pour le droit: Συγκριτική προσέγγιση του υπερβολικού φορμαλισμού σε Ελλάδα και Γαλλία*, υπό δημοσίευση.

σχέσεων κράτους-πολιτών και εκσυγχρονισμού της λειτουργίας των υπηρεσιών του, πρέπει να γίνεται πρωτίστως ηλεκτρονικώς με έγγραφο που αποστέλλεται από τη Γραμματεία, κατ' ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 29 Ν 4727/2020 (ιδίως μέσω ηλεκτρονικής αλληλογραφίας ή μέσω της εγκεκριμένης ηλεκτρονικής υπηρεσίας συστημένης παράδοσης του άρθρου 51 του ίδιου νόμου). Διαφορετικά, η ενημέρωση μπορεί να γίνει με οποιοδήποτε άλλο πρόσφορο μέσο από τη Γραμματεία, η οποία βεβαιώνει στον φάκελο της δικογραφίας τον τρόπο και τον χρόνο ενημέρωσης, ενώ, αν αποστέλλεται έγγραφο, τηρείται αντίγραφο αυτού στον φάκελο της δικογραφίας και στο αντίγραφο σημειώνεται η ημερομηνία αποστολής, κατ' ανάλογη εφαρμογή των άρθρων 21 παρ. 5 και 33 παρ. 5 του ΠΔ 18/1989.

Στη δικαζόμενη περίπτωση ο αιτών κατέβαλε το παράβολο μετά την παρέλευση μηνός από την περιέλευση της δικογραφίας στο Συμβούλιο της Επικρατείας, ενώ η παραπεμπτική απόφαση είχε κοινοποιηθεί νομίμως σ' αυτόν σε προγενέστερο χρόνο. Κατά τις κρίσεις του δικαστηρίου, εφόσον ο αιτών δεν ενημερώθηκε για την περιέλευση του δικογράφου στο δικαστήριο, νομίμως συμπλήρωσε το οφειλόμενο ποσό παραβόλου, προ πάσης προθεσμίας, οπότε η αίτηση ακυρώσεως πρέπει να θεωρηθεί παραδεκτώς ασκηθείσα από την άποψη αυτή.

Η υπόθεση παραπέμφθηκε στην Ολομέλεια του δικαστηρίου.